

"THE PATHOS OF THE AUTHENTICITY" – ROMANIAN LITERATURE FROM THE COMMUNIST PERIOD

Valentina Iliescu, PhD Student, "Transilvania" University of Braşov

Abstract: Although all institutions were monitored by The Single Party. Because of this constraining, the artistic side was very affected, namely literature from the communist period, 1947 - 1989. This crossing, "Freeze - thaw - freeze", resulted in retreat of intellectuals to realist-socialiste precepts, some of them passing from Party converting the creative tools in promoting the image of the "tyrant", others fighting for freedom, supporting the treatment of censorship. Changes that took place on the literary over the years 1947 - 1989 did nothing to revive Romanian literature and benefit from "informal agreement" of the communist regime. Remarkable moment of this period would be 1946 when there is subordination to the Communist nation. 1964 is important because of the test to recover the past, the diversification of prose and poetry, the assertion of several young artists on the literary level. Another crucial moment from the communist culture is the indoctrination of people with a nationalistic form of communism since 1971.

Keywords: communist regime, censorship, literature, creative freedom, writer position.

În România, regimul comunist a fost cel care a pus stăpânire pe tot ce se afla pe teritoriul românesc, acesta având în subordine toate instituțiile statului precum și membrii acestora. "Pietrele de kilometraj ale literaturii scrise în comunism sunt: 30 decembrie 1947, 1953, 1956, 1964, 1971, 1981". (Eugen Negrici, *Literatura română sub comunism. 1948 – 1964*, 2010: 14) Din punct de vedere cultural se disting trei perioade ale regimului comunist: 1947 – 1960 – dogmatismul stalinist, o societate de tip totalitar, dictatorial, 1965 – 1971 - o etapa de "dezgheț" al literaturii române din perioada comunistă și 1971 – 1989 – așa numitul "al doilea îngheț" al literaturii.

Literatura avea menirea să reflecte societatea comunistă într-un chip tezig, astfel încât valorile comuniste să fie în mod obligatoriu bune. Literatura perioadei realist-socialiste se materializează printr-o poezie general epică care va pune în evidență categoriile sociale ce construiesc comunismul, în primul rând clasa muncitoare, și este atacată vechea orânduire burghezo-moșierească. Tot în această perioadă sunt atacate fundamentele literaturii române înlocuind valoarea estetică cu propaganda.

Perioada ce urmează dogmatismului socialist, cea a "dezghețului" (1965 – 1971), este una de "înflorire" a literaturii, având drept scop recuperarea literaturii române și refacerea experiențelor interbelice. Acum, în această perioadă de liberalizare, s-a încercat o readucere în prim plan a valorilor care se pierduseră: structuri narative ale romanului francez, traduceri din literatura europeană de ultimă oră, unele personalități (ca în cazul lui Nichita Stănescu care își extinde orientările poetice spre al doilea val avangardist) tind să se perfecționeze spre o anumită direcție novatoare.

În vara anului 1971, Nicolae Ceaușescu pleacă în delegație în China, și revine în țară cu alte idei ce vor schimba orientarea pe care o susținuse până atunci, principii care vor subordona din nou cultura regimului comunist. Dictatorul ține un discurs în fața Comitetului

Executiv al PCR prin care propune o mutație care presupune o formă fundamental-naționalistă de comunism, aceasta privilegia ideea că România și românul sunt considerați superiori celorlalte naționalități – protocronismul.

Prin intermediul „protocronismului românesc”, erau ilustrate originalitatea și capacitatea de creație și invenție a românului, el fiind inițiatorul de principii literare românești și în străinătate; de la creatorii noștri naționali se inspirau scriitorii din Occident și nu invers, compatrioții noștri fiind autentici și originali. Propaganda dorea ca protocronismul să devină principala direcție a criticii și istoriei literare pentru aservirea politicii național - comuniste. „Protocronismul, ca fenomen, a evidențiat [...] chiar lupta pentru controlul definirii valorii literare”. (Eugen Negrici, *Iluziile literaturii române*, 2008: 269) Artiștii care au încercat să se afirme în acea perioadă au simțit pe propria piele efectele regimului prin intermediul cenzurii. Deși multe documente nu au fost făcute publice, foarte mulți scriitori povestesc modul în care erau tratați atunci când nu aveau de gând să publice ceva ce putea fi pe placul conducătorului. Teroarea comunistă definită prin intermediul Propagandei și a Securității și cenzura alături de instituțiile de guvernământ au avut menirea de a știrbi spiritul creator tocmai pentru a crea o țară conform dorințelor tiranului. Minciuna care promova dictatura ceaușistă era dusă mai departe și prin intermediul revistei securității „Săptămâna”, condusă de Eugen Barbu.

A treia etapă a culturii din perioada comunistă (1971 – 1989) a reprezentat un „al doilea îngheț”, o altă încercare de a atrage scriitorii de partea regimului astfel încât imaginea lui Nicolae Ceaușescu ajungând să fie adulată la modul extrem, agresiv, iar principiile comuniste să fie transmise din nou cetățenilor prin intermediul culturii. Literatura propagandistică a reprezentat pentru cea „necontaminată” un obstacol; scriitorii care nu au cedat insistențelor dictatoriale fiind nevoiți să creeze constant opere prin care să își apere principiile literar-artistice. Tot ce se afla sub tutela comunistă, în ceea ce privește arta literară, nu a fost un act voluntar al creatorilor ci a fost o reacție disperată de a supraviețui. Comunismul românesc suprapune și ideea socialistă a cultului personalității lui Nicolae Ceaușescu, modalitate prin care imaginea tiranului era omagiată, dedicându-i-se poeme, făcându-i-se portrete. Însuși Ceaușescu devine „scriitor” de cărți filozofice și istorice devenind un „geniu cultural” alături de soția sa, Elena, care ajunge membră a Academiei Române, doctor în chimie, autoare de cărți publicate în diverse limbi.

După liberalizarea din anii 1960 – 1971, considerată a fi o etapă de reconciliere, sistemul comunist redevine la formele inițiale de exploatare a laturii artistice, ajungând să verifice neconținut publicațiile din librării, anticariate și biblioteci, chiar și scrierile de mică întindere, cele mai multe dintre ele fiind respinse de cenzură. Începuse un nou episod de triere a operelor literare și de exterminare a scriitorilor acestora, în special aceluia din exil; numai faptul că erau exilați era suficient pentru a le respinge cărțile. Se cerea creatorilor să promoveze imaginea politicianului românesc, să conceapă niște principii care să reprezinte o formă de luptă pentru o „cultură militantă” în crearea „individului socialist model”. Acesta a fost momentul de șlefuire a intelectualilor după normele ideologiei socialiste, mai exact după „chipul și asemănarea conducătorului”, noile creații ilustrând poziția superioară, totalitară a Partidului.

În „Cartea neagră a comunismului”, carte apărută după ce regimul comunist a fost înlăturat de la putere, erau trecute toate faptele și evenimentele considerate de Securitate neadecvate sistemului țării. În ciuda faptului că mulți artiști nu s-au lăsat influențați de sistem, unii au cedat presiunilor și s-au pretat cerințelor, ajungând astfel să scrie împotriva voinței lor, preamărind conducătorul și modalitatea acestuia de a conduce statul, însă pe lângă aceștia se aflau și scriitori care au slujit regimul comunist din proprie inițiativă, fără a fi forțați de nimeni. Propaganda urmărea controlarea individului în totalitate, în special modul acestuia de a gândi și simți prin documente și scrisori de partid, Securitatea tortura intelectualul atât fizic

cât și psihic, cenzura acționa asupra mentalității, blocându-l și orientându-l asupra normelor instituite de ei, toate acestea fiind rezultatul muncii artistului. O formă de propagandă era vizibilă și la nivelul scrierilor clasicilor întru educarea poporului. Prin intermediul acestei mișcări se urmărea manipularea masei, dând spre exemplu marii literați ai vremii care au avut încredere în cuvântul Partidului și care duceau un trai strălucit datorită acestuia, lumea prezentată în operele lor fiind una zugrăvită conform “standardelor” precizate de Putere.

Efectele distructive ale sistemului comunist sunt vizibile atât la nivelul creațiilor literare cât și în spațiul de funcționare dintre teroare și doctrină. S-a încercat manipularea în masă doar pentru ca cei aflați la putere să își atingă scopul și pentru ca imaginea lor să rămână autoritară. Cenzura comunistă se deosebește de celelalte prin modalitățile de supraveghere, cele de pedepsire, tehnicile prin care încearcă reprimarea actului creator, de acaparare a indivizilor pentru a fi părtași la acțiunile lor, încercarea de folosire a unui discurs standard și acesta numai pentru a aduce laude sistemului și conducătorului. Faza incipientă a cenzurii comuniste este considerată Convenția de Armistițiu dintre Guvernul Român și guvernele Națiunilor Unite din 1944. Această convenție viza supravegherea și ghidarea tiparelor, a publicațiilor atât din țară cât și cele internaționale, spectacolele de teatru și film, corespondența scrisă și convorbirile telefonice, funcționarea librăriilor, a anticariatelor și a bibliotecilor publice. Astfel “pentru a putea apărea, ziarele și celelalte periodice au nevoie de autorizația de apariție a Cenzurii Centrale a Presei, care se acordă după o prealabilă cercetare de către o Comisie specială funcționând la Direcția Presei a Ministerului Afacerilor Străine.” (Marian Petcu, *Puterea și cultura, o istorie a cenzurii*, Editura Polirom, 1999: 7) Mulți scriitori ai vremii și-au abandonat propriile convingeri tocmai pentru a preamări imaginea conducătorului, pentru a-i demonstra superioritatea și unicitatea.

Masa scriitorilor români din acea vreme se împărțea în mai multe tabere: una care a refuzat vehement principiile și propunerile comuniste păstrându-și convingerile și, în ciuda cenzurii, a continuat să își desfășoare activitatea, una care a renunțat cu ușurință la propriile gânduri și simțiri pentru a face pe plac tiranului și mai erau și cazuri în care unii scriitori prestau serviciile lor în cinstea Partidului fără a le fi fost solicitat ajutorul sau chiar aritști care nu se dedicau întru totul voinței Tovarășului.

Toate publicațiile, începând încă din anii 50, erau verificate și necesitau aprobarea securității pentru a putea fi trimise în librării, biblioteci și anticariate; cărțile și revistele care urmau a fi publicate erau înregistrate și trimise PCR-ului pentru promovare. În momentul în care erau descoperite scrieri care nu se potriveau principiilor promovate de socialism, acestea erau imediat retrase de pe piață, iar în locul aceluia apăreau cărți realist-socialiste pentru a nu fi vizibilă mișcarea întreprinsă de Partid. Datorită numeroaselor publicații, cenzura întâmpina dificultăți în selectarea acestora deoarece unele scăpau neverificate și apăreau în anticariate sau în cadrul unor întruniri literare. Pe umerii cenzurii cazuse o mare responsabilitate, aceasta lupta pentru educarea poporului în spiritul Partidului, având în permanență sarcina de a instrui și forma un lucrător “cu un înalt nivel politico-ideologic”, acesta fiind obligat să citească cu regularitate *Scânteia*, *Lupta de clasă*, *Komunist*, *Probleme ale păcii și socialismului*.

Chiar și după 1964 s-a încercat un fenomen de “spălare a creierelor” de către Partid. Acest fenomen a reprezentat o acțiune asupra populației, de ștergere și uitare a trecutului nostru, argumentând faptul că ar fi fost strecurate câteva greșeli în trecut, iar reprezentanții regimului comunist încercau crearea unui mediu propice creației, care mediu, pentru comuniști, nu reprezenta decât educarea scriitorilor vremii în spirit comunist.

Regimul socialist dorea “uniformitate” în ceea ce privește exprimarea artistică și, mai mult decât atât, dorea ca tot ce era instituție în țară să fie subordonată sistemului. Pentru ca țara să fie desemnată ca fiind una culturală, lectorii care nu aveau studii de stat erau obligați să urmeze o școală serală sau fără frecvență. Intelectualii reprezentau pentru Partidul unic o

armă în încercarea de manipulare a populației, deoarece prin intermediul lucrărilor lor se făcea educarea în masă. O altă mișcare întreprinsă de Putere era “îndrumarea”, de fapt era un cuvânt mai puțin agresiv în comparație cu cenzura, însă rolul ei era același, de îndoctrinare a mentalității individului cu principiile socialismului și “educarea” lui în stil politic favorabil regimului.

“Aplicând un ideologism brut, nefiltrat, pe măsura oamenilor care-l practicau, cenzura instituțională a «obsedantului deceniu» a supraviețuit, se poate spune, o dată cu însăși societatea în întregul ei, ajutată indirect de celelalte instituții ale Gulagului comunist, majoritatea intelectualității interbelice fiind prin închisori, lagăre de muncă ori cu domiciliu forțate.” (Radu Marin Mocanu, *Cenzura comunistă*, Editura Albatros, 2001: 15) Se tipăreau masiv opere ale activiștilor sovietici, acaparând întreaga masă a literaturii, celelalte fiind respinse deoarece promovau imaginea trecutului.

Din punct de vedere cultural se simțea nevoia unei autonomii în “exprimarea ideilor”. În interiorul partidului se duceau lupte crâncene pentru ca “uniformizarea” să aibă loc, dar existau și mulți artiști în plină perioadă de afirmare și care se prezentau neutri din punct de vedere politic neștiind de partea cărei mișcări să fie pentru a duce un trai liniștit. În ceea ce privește scrierea creatoare, tema îi aparținea, dar trebuia să respecte regulile sistemului politic, produsul finit aparținând în totalitate creatorului, povestea prindea contur numai prin intermediul eului creator, acesta îi atribuia singur calități protagonistului, societatea era descrisă prin ochii lui, iar desfășurarea acțiunii era conform voinței acestuia.

Anii comunismului absolut, 1947 – 1989, au reprezentat pentru istoria noastră o perioadă de tortură în care au fost întreprinse acțiuni cu caracter antinațional, îndoctrinarea poporului, impunându-se un nou model de gândire, diferit de cel tradițional, eliminarea elitei, colectivizarea, marginalizarea unor scriitori, distrugerea unor cărți fundamentale ale literaturii române, ideologizarea artei și culturii, îndepărtarea de lumea europeană și protocronismul.

Toată cultura care a apărut pe parcursul acestor decenii dominate de un regim totalitarist au fost subordonate politicii PRM-iste ghidate de la Moscova astfel încât literatura și artele să devină un instrument de propagandă. În acest sens a fost declarată o singură modalitate de creație raportată la realismul socialist, modalitate care a dus la apariția ideo-prozei și ideo-poeziei.

Partidul comunist “a impus planificarea [...], adică un soi de stahanovism cultural care se conjuca cu ideea că opera se măsoară în cantitate și mai puțin în calitate. Primul Plan anual economic îi solicita pe scriitori nu numai la nivel de opinie și ecou favorabil, ci și la nivelul proiectelor și direcțiilor tematice.” (Cristian Vasile, *Literatura și artele în România comunistă. 1948 – 1953*, Humanitas, 2010: 88)

Se punea accent pe activitatea literar-artistică, în special pe literatură, deoarece aceasta avea o mare influență asupra poporului, și în acest fel se încerca educarea scriitorului în spirit comunist pentru ca prin intermediul lor publicul cititor să își însușească atribuțiile partinice, pentru crearea omului devotat sistemului comunist. Scriitorii partinitori regimului aveau misiunea de a arăta cât de eficiente sunt măsurile luate de Partid și ce trai strălucit duc cetățenii, chiar și cei din clasa muncitoare și țărani. În centrul operelor literare se afla chipul comunistului. De multe ori scriitorii erau solicitați pentru a crea o imagine “prea-mărită” a dictatorului, erau nevoiți să găsească diverse apelative precum “geniul Carpaților”, “personalitate excepțională a lumii contemporane”, cel mai iubit fiu al poporului roman”, “marele conducător”, sintagme care îl asemuiau pe tiran regilor, voievozilor prin care acesta își asigura legitimitatea. Un alt punct pe care scriitorul “devotat” regimului trebuia să îl îndeplinească era cel legat de statutul pe care omul din clasa muncitoare îl are în societatea comunistă; creatorii erau duși direct la fața locului pentru a li se arăta cadrul în care

muncitorul își desfășura activitatea, condițiile “minunate” pe care le suporta precum și sumele impresionante pe care acesta le câștiga, muncind pentru ca țara lui să își merite titlul. Conform viziunii Tovarășului “«Scriitorii noștri trebuie să se arate demni de titlul înalt pe care l-a dat scriitorilor Stalin – titlul de <ingineri ai sufletelor omenești>». Ei trebuie să contribuie la educația oamenilor muncii în spiritul ideilor nobile ale luptei împotriva claselor exploatare, împotriva obscurantismului și inculturii [...] să pună în central creației lor pe eroul zilelor noastre – omul muncitor.»” (Cristian Vasile, *Literatura și artele în România comunistă. 1948 – 1953*, Humanitas, 2010: 88)

Mai mult decât atât, unii indivizi literați erau duși pe teren, în centrele colectivizate, în fabrici și uzine, pentru a purta discuții cu muncitorii, pentru a susține discursuri privitoare la eficiența cu care activează Partidul unic în societatea românească de atunci. Uneori erau date spre lectură anumite opere care ilustrau viața de la sat și nu numai, ci și a utecistului. Aceste scrieri ilustrau aspecte negative ale muncii și ale colectivității țărănești dar și cele urbane, din care oamenii de rând erau obligați să tragă învățăminte, iar acele fapte negative prezentate să nu fie repetate de către ei. La dezbaterile acestor opere literare participau specialiști în domeniu, autorii romanelor și criticii literari, dar și reprezentanți ai Puterii, iar discuțiile pe marginea textelor aveau loc în fața poporului.

Pe lângă aceste dezbateri și întruniri, nici pertractările din cadrul cenaclurilor literare nu mai sunt autentice, activitatea din interiorul acestora fiind controlată și influențată de reprezentanți ai Partidului unic. Astfel, unii scriitori care nu se ridicau la standardele cerute, erau eliminați definitiv sau unii “mai puțin pricepuți în domeniu” erau trimiși în mijlocul clasei muncitoare pentru a-i educa pe oamenii de rând în spirit socialist. Lăsate la aprecierea cenzurii, unele cenacluri erau desființate sau reduse la nivelul cercurilor literare, mai exact, deveneau cenacluri uzinale cu activitate intensă. Prin intermediul acestora se urmărea promovarea tinerilor care aveau mintea “limpede” și puteau fi îndoctrinați, trecutul neputând să își exercite vreo influență asupra gândirii lor, iar opera creată de ei să ilustreze “adevărată față” a comunismului românesc. Încercarea activiștilor de implantare a doctrinei comuniste în sufletul tinerilor artiști a fost una eșuată deoarece spiritul lor rebel nu a făcut decât să denigreze imaginea Puterii și chiar să inițieze mișcări de protest și nu de propagandă așa cum s-ar fi așteptat unicul Partid.

Scriitorii și artiștii erau convocați la întruniri cât mai dese cu activiștii culturali, care aveau sarcina de a comunica Partidului ideea principală care se desprinde din operele celor solicitați. În cazul în care unele pasaje dintr-o anumită operă a unui anumit scriitor prezent la întâlnire puneau într-o lumină proastă o structură a regimului comunist, Securitatea era cea care lua deciziile întru pedepsirea acestor fapte prin care era denigrată imaginea țării, iar dacă scriitorul care a îndrăznit să “murdărească” onoarea națională, era pedepsit crunt, atât el cât și familia sa. Nu numai scriitori care negau vehement principiile și cerințele regimului comunist, erau pedepsiți ci și cei care se alăturaseră Partidului, dar care la un moment dat nu au mai plăcut cenzurii; artiștii în cauză erau alungați din casele lor, le erau confiscate bunurile sau chiar erau exilați.

Unele cărți erau distruse înainte de a fi publicate; creații ale unor personalități ca Eusebiu Camilar, Dumitru Stăniloae, Petru Dumitriu, Ion Caraion au fost “sechestrare” de către securitate înainte de a vedea lumina tiparului. Printre aceștia se numărau însă și scriitori care se încăpățâneau să nu își încalce principiile artistice și să nu devină niște marionete ale unui partid politic, încalcând regulile impuse de socialism și alegând să își publice creațiile în străinătate. De asemenea, erau și cărți de critică care elogiau ideologia socialistă beneficiind în acest sens de promovare și publicare în masă în țară dar și în străinătate.

Regimului comunist din România considera că poate manipula populația mai ușor în condițiile în care mai mulți scriitori se alăturau Partidului unic. Propaganda afirma că artiștii

și-au înțeles drepturile și acceptă politica partidului, fapt care a și fost demonstrat, singura cale de ieșire fiind acceptarea propagandei. Membrii cenzurii susțineau faptul că ei “nu verifică autorul, ci opera lui”, însă efectele erau simțite în principal de către autor prin tortură fizică, dar și distrugerea operei în întregime. În această situație, scriitorul care nu s-a pretat cerințelor Partidului nu mai avea șanse de reușită, întâmpinând piedici pe tot parcursul carierei.

Partidul a intervenit în activitatea cenzorilor literari sfătuindu-i să nu mai denatureze ideile scriitorilor pentru că în acest mod ei nu vor mai putea niciodată să atingă obiectivele propuse de acesta în crearea unei imagini dictatoriale ideale. Pe lângă aceste propuneri, partinitorii comunismului urmăreau și readucerea în prim plan a trecutului, dorind să “reconecteze” idealurile autohtone. În cadrul acestei mișcări, s-au remarcat personalități ca: Mihai Beniuc, Eugen Barbu, Ion Brad, Marcel Breslașu, Aurel Baranga, Ovidiu Crohmălniceanu, Dan Hăulică.

În ceea ce privește poezia anilor 1947 - 1962, la nivelul versificației, ea s-a aflat sub tutela epicului, a baladei populare mai exact, iar mai târziu să fie împrumutate tehnici și teme ale unor poeți ca Vasile Alecsandri sau George Coșbuc, sau chiar caracterul autobiografic și descriptive, alături de meditație. Un grup de scriitori pregăteau, în același timp, o formă de protest împotriva deciziei luate, dorind ca manifestele și lucrările lor în domeniul criticii și istoriei literare să depășească granițele naționale, să fie receptate și în afară tocmai pentru a face încercarea lor de câștigare a libertății posibilă. Astfel se resimt efectele încercărilor scriitorilor de a aduce schimbarea, observându-se o “predare de armistițiu” din partea cenzurii, unele cărți fiind publicate fără a mai fi verificate de lectorii cenzuratori. “«În ultima vreme se remarcă faptul că cele mai multe din observațiile care nu au caracter obligatoriu nu se efectuează de către edituri și redacții.»” (Radu Marin Mocanu, *Cenzura comunistă*, Editura Albatros, 2001: 50).

Un efect al intervenției PCR-ului în activitatea scriitorilor a fost acela al creării unui melanj dintre poezie și proză, al “unui hibrid lirico-epic”, deoarece poezia se dorea a fi de natură narativă. Poezia devine tot mai agresivă, atacând progresiv regimul comunist, și asta pentru că poeții erau indignați de imaginea pe care o avea cetățeanul în societatea sa dar și peste hotare. Idealul poezilor consta în eliberarea de sub “robie socialistă” a individului, scriitorii tânjeau după libera exprimare, doreau acceptarea adevărului și vizau în special dezmeticirea popoului, instigându-l la lupta pentru individualitate și libertate.

Poezia adoptă o nouă viziune artistică prin readucerea în prim plan a temelor fundamentale ale lirismului: iubirea, natura depolitizată, trecutul voievodal și, mai mult decât atât, imprudența poezilor de a pune în centrul creațiilor trupul gol și voluptos al iubitei.

Proza, la fel ca poezia, a suferit un tratament dur de “dezinfectare”. Ajunși la saturație, prozatorii aveau ca surse de inspirație imaginea dezumanizantă a societății și individul subjugat socialismului, puterea exercitându-și dreptul de decizie absolută asupra întregului act creator. Și totuși, după acea încercare de liberalizare din anii 60 - 71, li s-a permis prozatorilor ca personajele operelor lor epice să aibă și defecte, conflictele creațiilor să fie mai complexe, implicite, cadrul de desfășurare al acțiunii să fie unul cotidian epocii în care se scria, subiectul să fie unul realist și nu fantastic ca în basm. În concluzie, genul epic devine mai diversificat. Mesajul operei în sine trebuia să promoveze “bogăția nepuizabilă a realității, dar se afirmă repetat că scriitorul este dator să prezinte esența realității, care, se înțelege, are caracter de clasă, este o esență de partid.” (Eugen Negrici, *Literatura română sub comunism. 1948 – 1964*, Editura Cartea Românească, 2010: 253)

Recunoaștere internațională: Această lucrare este susținută prin Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane (POS DRU), ID134378 finanțat din Fondul Social European și de către Guvernul român.

Bibliografie

- Călinescu, Matei**, *5 fețe ale modernității*, Editura Univers, București, 1995
- Cărtărescu, Mircea**, *Postmodernismul românesc*, Editura Humanitas, București, 2010
- Dobrescu, Caius**, *Revoluția radială. O critică a conceptului de postmodernism dinspre înțelegerea plurală și deschisă a culturii burgheze*, Editura Universității Transilvania, Brașov, 2008
- Doman, Dumitru Augustin**, *Generația 80 văzută din interior*, vol. I, Editura Tracus Arte, București, 2010
- Lefter, Ion Bogdan**, *Despre identitate. Temele postmodernității*, Editura Paralela 45, Pitești, 2000
- Lefter, Ion Bogdan**, *Flashback 1985: Începuturile “noii poezii”*, Editura Paralela 45, București, 2005
- Lefter, Ion Bogdan**, *Recapitularea modernității. Pentru o nouă istorie a literaturii române*, Editura Paralela 45, Pitești, 2001
- Lovinescu, Eugen**, *Istoria literaturii române contemporane*, vol.I, Editura Minerva, București, 1981
- Mocanu, Radu Marin**, *Cenzura comunistă*, Editura Albatros, București, 2001
- Mușina, Alexandru**, *Paradigma poeziei moderne*, Editura Aula, Brașov, 2004
- Negrici, Eugen**, *Iluziile literaturii române*, București, 2008
- Negrici, Eugen**, *Literatura română sub comunism. 1948 – 1964*, Editura Cartea Românească, București, 2010
- Petcu, Marian**, *Puterea și cultura, o istorie a cenzurii*, Editura Polirom, București, 1999
- Țeposu, Radu G.**, *Istoria tragică și grotescă a întunecatului deceniu literar nouă*, Editura Eminescu, București, 1986
- Tismăneanu, Vladimir**, *Condamnați la fericire: experimental comunist în România*, Grupul de edituri al Fundației EXO, Sibiu – Brașov, 1991
- Vasile, Cristian**, *Literatura și artele în România comunistă. 1948 – 1953*, Humanitas, București, 2010
- Vattimo, Gianni**, *Sfârșitul modernității. Nihilism și hermeneutică în cultura postmodernă*, Editura Pontica, Constanța, 1993